

Ірина ЯРОШЕВИЧ

*доцент Донецького
національного університету*

УДК 821.161.2.09

ДОНЕЧЧИНА У ЖИТТІ І ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ КРИВДИ

У статті розкриваються особливості життєвих колізій і творчого становлення одного з талановитих письменників Донецького краю Григорія Кривди.

Ключові слова: духовні скарби, творче надбання, рідний край, ідейно-естетичні пошуки.

Донбасе мій, твої – це наші злеті,
У них твоя могутність вироста!
Тебе вже оспівали всі поети,
Вінок пісень не в'яне крізь літа.
Вплети у нього і мої сонети,
Мою любов, яка не одцвіта!

Г.Кривда

Донеччина відіграє важливу роль у творчому становленні багатьох митців – тих, хто тут народився і виріс й тих, хто потрапив на її землі за різних життєвих обставин. Але всіх єднало безмежне почуття любові до тієї землі, котра давала енергію, силу, творче натхнення.

Ось у такому творчому неспокою перебував усе свідоме життя Григорій Феодосійович Кривда, який залишив для прийдешніх читачів солідний творчий доробок, понад тридцять збірок поезії й прози. Проте входження Г.Кривди у велику літературу було надзвичайно складним. Якщо брати до уваги той факт, що усе минуле століття митці Донеччини знаходилися під пильним наглядом партійної цензури та її нещадним контролем. А що вже говорити про письменника чю репутацію постійно намагалися очорнити наклепами та звинуваченнями у націоналізмі та зраді Батьківщині.

Григорій Кривда дебютував півстоліття тому та, як не дивно, і по-сьогодні його творче надбання не поціноване належним чином. Як правило, з виходом чергової збірки віршів чи новел, з'являлися короткі рецензії у донецькій періодиці,

які обмежувалися переказом тем, мотивів та вказівкою на певні недоліки, уникнути яких варто в майбутньому. Це так нагадує традиційну процедуру 60-80-х років, щоб поезія відповідала чітко накресленим гаслам, завданням, а будь-яке порушення чи «інакомислення» не дозволялося. Саме тому у С.Цетляка, одного із перших рецензентів поезії Г.Кривди, можемо помітити таку суперечливість оцінки: «він може бути ніжним і мрійливим, веселим і злим, майже завжди залишаючись самотнім поетом» і тут же з абзацу критик продовжує: «творам Г.Кривди подекуди бракує суспільної значимості, проблемності, а творцеві їх – громадянської мужності стельмахівського плану» [1, 149].

Полібну характеристику знаходимо і у В.Басанця: «вірші... відзначаються глибиною думки. В них природа і речі викликають в душі читача убоління, радість, тривогу» [2, 4], а далі подається перелік недосконалих, на думку рецензента, поезій, у яких наявні «невиразність, відсутність дисципліни думки» [2, 4].

Тільки з появою рецензій П.Бондарчука, С.Жуковського ми дізнаємося, що «ідейну насагу» черпає Г.Кривда «від народної пісні й думи» [3, 4], а ще він «чародій слова» [4, 4]. Окремої уваги заслуговує фахове дослідження В.Просалової, в якому визначено жанровий діапазон ідейно-естетичних пошуків Г.Кривди, який «прагнув випробувати себе в різних сферах, відчути смак подолання стійкого опору незвичних форм. Тому в його арсеналі знаходимо і сонети, і байки, й епіграми, і поеми, і новели, і повісті. Це далеко не повний перелік тих жанрів, які невтомно освоював автор. Не всі вони, звичайно, вдавалися однаковою мірою, та суть, власне, не в цьому. Головне, що письменник завжди шукав нових форм вираження, адекватних змісту» [5, 98].

Саме з цих позицій об'єктивне дослідження життєвого і творчого шляху Григорія Кривди є актуальним і вкрай необхідним, адже він займає гідне місце у літературному процесі східного регіону.

Біографічних даних про митця дуже мало, це цілком доступна інформація в кілька рядків у передмові В.Костенка до збірки «Щедринь» [6, 3], яка без явних змін фігурує у подальших розвідках донецьких дослідників В.Оліфіренка [7,

28] та В.Романька [8, 134]. І тільки певну деталізацію походження прізвища і творчої долі митця черпаємо у спогадах В.Пеунова, котрий через сім років по смерті поета піднімає завісу «правди про Григорія Кривду» [9, 4].

Дійсно, незвичне поєднання слів: «Правда про Кривду»! Як зазначає В.Пеунов – це його справжнє прізвище, не псевдонім. Просто в селі Середівці Яготинського району Київської області, де народився письменник, ще «з часів Богдана Хмельницького мешкали реєстрові козаки, люди вільні, гордовиті», в яких Катерина II відібрала здобуті ними привілеї, «скривдила, образила їх» [9, 4]. Ймовірно, що предки Григорія Феодосійовича мали прізвище Кривда, яке дісталось його батькові-селянинові, а від нього перейшло до сина.

На початку Великої вітчизняної війни Григорію виповнилося сімнадцять років, як всі, хто не потрапив на фронт – копав окопи, а коли почалася примусова мобілізація «добровольців» на роботи в Німеччину, став переховуватися на далеких хуторах [9, 4]. Та через рік потрапив у облаву і був відправлений до Святошинської поліції.

В.Пеунов про цей час так пише: «...Густий подвійний паркан, через колючий дріт пропущено струм під високою напругою, на розі – вишки з кулеметами й прожекторами...» [9, 4]. Збереглося в архівах спецслужб донесення таємної поліції про те, що в районі Фастова з ешелону, який перевозив фахівців по боротьбі з ворожими елементами у прифронтовій смузі німецьких військ, втекло кілька чоловік, серед них і Григорій Феодосійович Кривда, народжений 1923 року у селі Середівці.

По закінченні війни письменник намагався по-філософськи осмислювати життя:

Щодня хвилюючись,
в надії,
ми заглядаєм в майбуття.
Якщо нема у тебе мрії –
вважай, закінчилось життя [10, 245].

У перших поетичних спробах Григорія Кривду підтримує Андрій Малишко, редактор журналу «Дніпро», зауважуючи що, коли читач відразу не запам'ятає його вірші, то принаймні запам'ятає таке незвичне прізвище [11, 4]. Трудову діяльність

розпочав у школі піонервожатим, а згодом вчителем молодших класів. У 1946 році закінчив Київський технікум залізничного транспорту і три роки відпрацював в Узбекистані, одночасно навчаючись на заочному відділенні Ташкентського педінституту. До Києва йому не дозволили повернутися, бо перебував в окупації, це ніби і не «ворог народу», але «не викритий поки ще зрадник Батьківщини». Тому в 1949 році Григорію Кривді торувалася дорога на поселення в Донбас, «місце колекціонування талантів», «край вугілля і металу» [9, 4], де поет мужнів і набирався «дивосили»:

Зори її чи перетни,
батьками топтану стежину, —
її протопчуть знов сини,
від них узявши батьківщину [10, 245].

Довелося Григорію Феодосійовичу працювати в Управлінні Донецької залізниці, потім у міській газеті «Артемівський робочий», редактором у книжковому видавництві «Донбас», відповідальним секретарем журналу Спілки письменників України «Донбас».

С. Жуковський, голова Донецької організації Національної Спілки письменників України, з великою повагою і вдячністю говорить про співпрацю з Григорієм Кривдою, зазначаючи, що це «людина широкої вдачі, щира і безкорислива, він справляв, як особистість велике враження, з ким би не спілкувався» [4, 4]. Добре знав народні звичаї і традиції, захоплювався фольклором, любив співати українські пісні, одна з улюблених «Чуєш, брате мій», грав на скрипці. А ще він завжди міг прийти на допомогу, підтримати людину у скрутні для неї часи, надати їй впевненості у себе.

Григорій Кривда любив товариство, з великим захопленням розповідав про старших письменників, з якими його поєднала письменницька доля: Володимиром Сосюрою, Максимом Рильським, Андрієм Малишком, Олександром Довженком, Платоном Воронько, Теренем Масенком.

У нього навчалися молодші товариші по перу: Петро Бондарчук, Анатолій Кравченко, Віктор Руденко, Іван Білий, Юрій Доценко. Поета знали і любили не тільки письменники Донбасу, а й усієї України і далеко за її межами: російський поет Микола Домовити, білоруський поет Ригор

Бородулін, Павло Боцу з Молдови та багато інших. Дружба з відомим кіноактором Борисом Андреевим зав'язалася у Пущі Водиці, зразу ж після виходу першої збірки «Весняна повінь» (1952 р.).

Григорій Кривда ніколи не виказував свій біль і страждання, які постійно краями його велике, любляче серце. Про це тільки можна було прочитати у його мудрих і талановитих творах – це збірки поезій: «Любисток», «Всякий молодець на свій образець», «Донецькі будні», «Ви не чули дивини?», «Зоре моя», «Гомін землі», «Дорогами рідного краю» та книги прози: «Орисині жайвори», «Сільський лікар», «Люди добрі», «Дума про матір», «Не чужа мати». Остання висувалася у 1963 році на здобуття державної літературної премії ім. Т.Шевченка, проте, з певних обставин, була віддана чиновниками від КПУ М.Хрущову.

Та насамперед, Григорій Кривда був поетом у справжньому розумінні цього слова, зі своїм багатим внутрішнім світом, глибоким почуттям, зі своїм розумінням добра і зла, людської краси і краси природи.

Йдучи в широкий світ, візьму зерна з собою
І всюди, де пройду, – розсію на лану.
Нехай встають жита високою стіною,
Обнявши землю всю, як сонце – далину [10, 151].

Ці слова є поетичним кредо Григорія Кривди, якого він завжди дотримувався у житті, це відлуння його серця, що передалося ліричному героєві, котрий постав перед читачами «не розніженим співцем, готовим пустити сльозу з приводу і без, а мужньою людиною, здатною виборювати своє щастя, рішуче відстоювати свої життєві позиції» [4, 4].

Друзі й читачі раділи розквіту таланту і літературної майстерності письменника-земляка. А недруги заздрили, тому і розпочали на початку 70-х років ганебну дискредитацію поета, його звільнили з посади відповідального секретаря журналу «Донбас», припинили друкувати однотомник прози і поезій «Щедрий світ», хоча достеменно знали, що Григорій Кривда був палким патріотом України і Донеччини, яка стала його другою батьківщиною і саме їй він присвятив свої чудові твори: репортаж 1959 року «Донецькі будні» про нелегку працю бригади шахтарів, де в центрі уваги постає реальний

прототип, колишній солдат Микола Мамай, який після війни вирішує працювати на шахті. Автор досить правдиво зображує усі будні шахтарів — від перших невдач до перших перемог.

Особливо яскраві цикли поезій «Сонети донецького степу» та «Сонети азовські». Перший з них — це поетична розповідь про віковічну історію донецьких степів, це натхненна пісня про землю, яка була ареною боротьби і подвигів наших предків. Саме цими степами пролягав колись чумацький шлях, названий у народі Чорним. Скільки безіменних, стертих часом могил обабіч нього, цих безмовних свідків гіркої народної долі, скільки сумних пісень-розпук розсіяв вітер по широких просторах, скільки сподівань і надій людських при-сипано чорним порохом Чорного шляху:

Хоч тут жили, хоч тут вмирили люди, —
Могил ніхто їм насипать не буде,
Бо де той прах ми відшукаєм їх!
Ми Чорний шлях давно переорали!
А прадіди неначе й не вмирили,
Вони завжди живуть серед живих! [10, 367].

Змальовані поетом картини донецького степу захоплюють витонченою майстерністю мови, пластичністю образів, багатством барв і настоїв.

Співає степ.. Якщо в цей час в степу ти,
Прислухайсь до акордів громових.
Якщо глухий — тобі їх не збагнути,
Якщо збагнеш — ти не забудеш їх.
І покладеш на вірші чи на ноти,
Ввібравши в серце, наче мед у соти [10, 370].

«Сонет азовський» — по праву можна назвати ліричним щоденником поета, задушевною піснею кохання, святому почуттю всепереможної молодості. Цикл має сюжет наповнений драматичними почуттями, і тому сприймається, як лірична поема:

Немов найбільше в світі диво з див,
Де вік я чую нашу пісню й мову,
В сто кольорів веселку, мов підкову,
Я над твоїм порогом почепив.
Нехай заходить в твій веселий дім
І щастя, й радість і не зайде лихо [10, 346].

Григорій Кривда був переконаний в тому, що справжня поезія не знає супкоюю, вона суцільне горіння, рух, боротьба за людське щастя, за добро і красу:

Всім ворогам ми скажемо: – Не смій!
Ваш день минув! А наш все більше дніє!
О рідна земле, тож нехай ясніє
Вселюдський шлях, вселюдський гомін твій! [10, 341].

Як бачимо, коріння мистецького зростання Григорія Кривди в живій дійсності, в духовних і моральних традиціях народу, бо він, як і його герої творів, не шукав легких доріг. Тому поетична уява митця щедра і багата, навіть через роки залишається окриленою любов'ю до рідного краю.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Цетляк С.* Сонце в піснях (Роздуми над книгою віршів) // Донбас. – 1962. – № 6. – С. 147–150.
2. *Басанець В.* На порозі зрілості // Радянська Донеччина. – 1962. – 10 березня. – С. 4.
3. *Бондарчук П.* Наснага з джерел народних // Радянська Донеччина. – 1983. – 17 серпня. – С. 4.
4. *Жуковський С.* Чародій слова. До 80-річчя з дня народження Григорія Кривди // Донеччина. – 2003. – 7 квітня. – С. 4.
5. *Просалова В.* Поетична творчість Г.Кривди у жанровому аспекті // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. – Донецьк: Східний видавничий дім. – 2007. – Т. 17. – С. 96–104.
6. *Костенко В.* Поезія Григорія Кривди // Кривда Г. Щедринь. Поезії. – К.: Видавництво художньої літератури, 1968. – С. 3–6.
7. *Оліфіренко В.* Вивчення літератури рідного краю в школі. – Донецьк: Український культурологічний центр, 1996. – С. 28–29.
8. *Романько В.* Письменники-земляки – лауреати літературної премії ім. Григорія Кривди // Романько В. Література рідного краю. – Донецьк: Донбас, 2006. – С. 134–142.
9. *Пеунов В.* Совість стукає у серце. Правда про Григорія Кривду // Літературна Україна. – 2004. – 22 січня (№ 3). – С. 4.
10. *Кривда Г.* Щедрий світ. Поезія і проза. – Донецьк: Донбас, 1972. – 446 с.
11. *Кравченко А.* Бесценны, как твоя душа // Вечерний Донецк. – 1993. – 17 августа. – С. 4.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрываются особенности жизненных коллизий и творческого становления одного из талантливых писателей Донецкого края Григория Кривды.

Ключевые слова: духовные ценности, творческое наследие, родной край, идейно-эстетические поиски.

SUMMARY

In clause features vital kolizey and creative becoming of one of talented writers of Donetsk edge of Grigory Krivda reveal.

Key words: cultural wealth, a creative heritage, native edge, ideologically-aesthetic searches.